

ימות ניסן

מים ראשונים: פרשת החודש מבשרת את ימות ניסן - יומי דניסן בלשון חז"ל - ולעולם תחול או בשבת מברכים חודש ניסן או בשבת ראש חודש ניסן (שאז מוציאים שלושה ספרי תורה). שבת זו מחזירה אותנו אחורה בקריאת התורה לפרשת בא, להכרזה הגדולה: "החודש הזה לכם" שלא ניתן היה לעכב אותה, ועוד בארץ מצרים נאמרה למשה ואהרן. אנחנו הפעם בחודש ניסן עצמו, הוא חודש האביב, חודש הגאולה לשעבר והגאולה לעתיד, חודש בו נולדו האבות, חודש בו הטבע מתעורר ומתחדש, חודש טעון באירועים היסטוריים, יום בריאת העולם עפ"י שיטת ר' יהושע, כבר נגענו מעט בנושא זה בדברינו [אחד בניסן](#) ובדפים אחרים. כאן, נלקט, נרחיב ונתבשר מימות ניסן כולם ונברך: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום: בריות טובות ואילנות טובות ומדרשים נאים להתנאות בהן בני אדם.

מסכת סופרים פרק כא הלכה א

מנהג רבותינו שבמערב להתענות שלשת ימי צום מרדכי ואסתר פרודות, ולאחר פורים, שני וחמישי ושני.¹ ולמה אין מתענין אותן בחודש ניסן?² מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן, ושנים עשר נשיאים הקריבו קרבנם לשנים עשר יום, יום לכל שבט ושבט, וכל אחד היה עושה ביומו יום טוב.³ וכן לעתיד לבוא, עתיד המקדש להיבנות בניסן, לקיים מה שנאמר: "אין כל חדש תחת השמש".⁴ לפיכך אין אומרים תחנונין כל ימי ניסן, ואין מתענין עד שיעבור ניסן, אלא הבכורות שמתענין בערב הפסח, והצנועים בשביל המצות כדי שיכנסו לפסח בתאווה. והתלמידים מתענין בו בשני ובחמישי ושני, מפני חילול השם ומפני כבוד תורה שנשרפה.⁵ במה דברים אמורים? בצינעה, אבל לקרוא צום בציבור אסור, עד שיעבור ניסן.⁶

ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ד

"כאשר אבדתי אבדתי". נענה מרדכי ואמר לאסתר: הרי אמרת לגזור תענית. ואיני יכול לבטל מגילת תענית, שכתוב בה: "מן יום ראשון ניסן ועד יומין שמונה עשר קרב התמיד, דלא למספד בהון, ודלא להתענא בהון. ואת אמרת גזור תענית, שיצומו ג' ימים ב"ד יום ששוחטין בו את הפסח, ובט"ו בו מועד, ובט"ז בו קרב עומר התנופה! שלחה ואמרה לו: את זקינן של ישראל,⁷ אם אין ישראל בעולם, מה המועדות יפים? אם אין ישראל, למה תורה? מוטב לבטל מצוה אחת, אולי ירחמו עלינו מן השמים. אלא עמוד וגזור התענית.⁸

¹ כפשוטו, אין מדובר בשני אירועי צום, לפני ואחרי פורים, אלא אחד. את שלושת ימי הצום של אסתר, שבמקורם היו בחודש ניסן בתוך חג הפסח (כפי שנראה להלן), נהגו לדורות: בארץ ישראל ("רבותינו שבמערב") במעין תענית בה"ב (שני, חמישי ושני) לאחר הפורים, עדיין בתוך חודש אדר. ולא ברצף של שלושה ימים, אלא בימים נפרדים ("פרודות").

² שהרי צום אסתר המקורי היה בניסן כפי שנראה להלן. וכך עולה גם מפסוקי המגילה לאחר שהמן הטיל את הפור ב"ג בניסן.

³ זכורני מימי ילדותי בקיבוץ שדה אליהו שהיו קוראים בפרשת הנשיאים בכל ימי תחילת חודש ניסן, נשיא אחד ליום, ומשלימים ב"ב ניסן. ראה קיצור שולחן ערוך סימן קז. ובימינו נראה שנשתכח מנהג זה ונשארה קריאת הנשיאים בחנוכה.

⁴ לא ברורה אסמכתא זו מהפסוק, מה גם שמקדש שלמה נחנך בתשרי ובית שני יוסד בכסלו (חגי ב יח) ונחנך באדר (עזרא ו טז). יש כאן קשר מעניין של הבית השלישי לעתיד לבוא דווקא עם המשכן הזמני שבמדבר ובימי השופטים ועם חודש הכניסה לארץ כפי שנראה להלן.

⁵ שוב תענית שני, חמישי ושני (בה"ב), והפעם כן בניסן, ורק לתלמידים ובצנעה, ולא בהקשר של צום אסתר אלא מפני פורענויות עם ישראל: חילול השם (חורבן הבית ושריפת התורה) (תענית פרק ד משנה ו). עוד לגבי תעניות בה"ב בכלל ומקור זה של מסכת סופרים בפרט, ראה ספרו של [דניאל שפרבר, מנהגי ישראל](#), מוסד הרב קוק 1990, חלק א פרק כו.

⁶ יש קשיים לא מעטים בהבנת טקסט זה מתקופת הגאונים, ועם זאת, הוא נחשב למקור מרכזי לאיסור תענית, הספד ואמירת תחנון בחודש ניסן, כפי שמופיע בטור אורח חיים הלכות פסח סימן תכט: "מצאתי כתוב מ"ח ניסן עד אחרי אסרו חג אין נופלין על פניהם לא ביום ולא בלילה ואין אומרים צדקתך צדק במנחה בשבת ואין מתענין ואין מספידין. והכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים: מפני מה אין מתענין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן ו"ב נשיאים הקריבו קרבנם ב"ב יום וכל אחד עשה ביומו יום טוב ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן". וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תכט סעיף ב: "אין נופלין על פניהם בכל חודש ניסן, ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה, ואין מספידין בו, ואין מתענין בו להזכיר בצבור". מקור נוסף, קדום יותר, הוא מגילת תענית הפותחת בשני זמנים רצופים שלא להתענות בהם: "מן ריש ירחא דניסן עד תמניא ביה ... מן תמניא ביה ועד סוף מועדה" וכך גם מובא בבית יוסף אורח חיים סימן קלא בשם רש"י, אבל הוא דוחה סיבה זו משום שכבר בטלה מגילת תענית. וכבר הרחיבה לדון בצומות אלה ואחרים, [שלומית אליצור, בספרה למה צמנו](#), האיגוד העולמי למדעי היהדות, 2007. ואנו בניסן שלא מספידים בו ולא מתענים.

⁷ אתה, מרדכי, החכם והזקן שבישראל! משפט פתיחה למה שיבוא בהמשך: אין אתה יודע ...

⁸ ראה ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנו שמחיד את השיח ההדדי בין מרדכי לאסתר: "כי אם החרש תחרישי, אם את שותקת עכשיו סופך שהקב"ה שותק לך. ואל תהי סוברת שהקב"ה מניחך, שמא את ובית אביך הייתם לישראל במצרים כששמט נפשות בכוריהן וטבע שונאיהם בים? אלא כשבא עמלק ויחלוש יהושע וגו', וכן לכל דבר ודבר! ואף עכשיו, רוח והצללה יעמוד ליהודים. לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן, מהו הנמצאים? אותם שאכלו הסעודה שם יצומו. מאי אשר לא כדת? כל יום ויום באונס ועכשיו ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי, כשם שאבדתי מבית אבא כך אני אובדת ממך. ענה מרדכי ואמר לאסתר: איני יכול לבטל מגילת תענית שכתוב בה: מ"ח ניסן ועד יומין י"ח דלא למספד בהון ואת אמרת גזור תענית ב"ד ובט"ו ובי"ו שקרב עומר התנופה! שלחה ואמרה ליה אתה הוא זקנן של ישראל! אם אין ישראל בעולם, מה המצות יפים? אם ישראל אינם, למה תורה? ויעבור מרדכי, אמר רבי אלעזר שהעביר יום טוב של פסח בתענית, ושמואל אמר שעבר עורקא דמיא". אבל זה היה חד פעמי בשעת הגזירה, ולא לדורות.

מסכת ברכות דף לה עמוד ב

... אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן.⁹ אמר להו רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן.¹⁰

מסכת שבת דף מג עמוד א¹¹

תא שמע: פורסין מחצלת על גבי כוורת דבורים בשבת, בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, ובלבד שלא יתכוין לצוד! - הכא במאי עסקינן - דאיכא דבש...¹² רב אשי אמר: מי קתני בימות החמה ובימות הגשמים? בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים קתני - ביומי ניסן וביומי תשרי, דאיכא חמה ואיכא צינה ואיכא גשמים, ואיכא דבש.¹³

מסכת ברכות דף מג עמוד ב

אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלי, אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.¹⁴ אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מנין שמברכין על הריח - שנאמר: כל הנשמה תהלל יה, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח.¹⁵

מסכת ראש השנה דף יא עמוד א

רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו האבות... רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם, בניסן נולדו האבות... שנאמר: "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית

לחדש ולתקן יום טוב נוסף הוא פורים - כן. ראה רות רבה ד ה, גמרא מגילה יד ע"א, בדברינו [שמונים וחמישה זקנים היו מצטערים על הדבר הזה](#). אבל לבטל מגילת תענית ומעמדו העתיק של חודש ניסן - לא.

⁹ זה סיכום המחלוקת בין רבי ישמעאל המפטר בין לימוד תורה ופרנסה: "ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ"; ובין שיטתו של רבי שמעון בן יוחאי הדורש התמסרות מוחלטת לתורה: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה, זורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דשה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?". וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [ואספת דגנך](#) בפרשת עקב וכאן רק נתבשמ מ"ימי ניסן".

¹⁰ חודש ניסן וחודש תשרי הם שיאי העונה החקלאית ורבה דוחק בבני הישיבה לקחת חופש בימים אלה מבית המדרש ולצאת לעבוד בחקלאות (או במסחר) על מנת לממן את לימודיהם כל השנה. מכאן כנראה מקור חופשות "בין הזמנים" הנהוגות עד היום בישיבות, "בשינויים קלים" של עיסוק התלמידים בחופשות אלה... ומכאן אנו לומדים הנחייה מעשית למאמר חז"ל: "עשה תורתך קבע" (אבות א טו, אבות דרבי נתן נוסח א פרק כג, נוסח ב פרק כג ועוד). צא לעבודה בזמנים קצובים כדי שלא תוטרד בענייני ממון ופרנסה, בזמנים בהם אתה משקיע עצמך בלימוד תורה. יומי דניסן ויומי דתשרי הם לא רק שיא העונה החקלאית, אלא גם עונת החגים בהם העבודה מצויה ונדרשת ואולי גם לא מתרכזים כ"כ בלימודים.

¹¹ הסוגיה שלהלן נמצאת גם בגמרא ביצה דף לו עמוד א.

¹² לצורך הגנה על הדבש, לא לצורך ציד הדברים או להגן עליהם, מותר לפרוס מחצלת בשבת. בהמשך, שואלת הגמרא: הרי אין דבש בכורת בימות הגשמים, ומתרצת שהיו משאירים שתי חלות דבש בכורת לצורך מאכל הדבורים עצמם ולפיכך מותר.

¹³ מותר לפרוס בשבת מחצלת על גבי כוורת הדבורים על מנת להגן עליה מפני החמה או מפני הגשמים ולמנוע ירידה בפעילויות הדבורים עקב חום או קור קיצוני (הטמפרטורה האידיאלית לדבורים היא 35 מעלות). התנאי הוא כפול: שאין כוונתו לצוד באופן זה בעלי חיים אחרים ("שלא יעשנה כמצודה" וישאיר רווח בין המחצלת לכוורת) ושיש בכורת דבש. לפי שיטה אחת בגמרא שם בסופו של דבר מדובר לאורך כל השנה, שהרי גם בחורף משאירים הדבורים חלות דבש בשביל שיהיה לדבורים מה לאכול בחורף ("לא נצרכא אלא לאותן שתי חלות", כלשון הגמרא). אבל משיטת רב אשי המסכמת את הסוגיה נראה שהוא מדבר רק על הקיץ המורחב (מהאביב עד הסתיו) שהוא עונת ייצור הדבש: "ביומי ניסן וביומי תשרי, דאיכא חמה (ואיכא צינה) ואיכא גשמים, ואיכא דבש". על"פ, כאן לא מדובר בימות ניסן ובימות תשרי, חודש ניסן וחודש תשרי, כמו בגמרא ברכות לעיל אלא על כל תקופת הקיץ בה הולך ונוצר הדבש היינו **מיומי דניסן ועד יומי דתשרי**. בהבנת סוגיה זו והמציאות החקלאית של ייצור דבש בארץ ישראל דאז, נעזרנו רבות בסיכומי של דר' משה רענן. ראה דבריו [פורסין מחצלת על גבי כוורת דבורים בשבת](#) בפורטל הדף היומי.

¹⁴ זו ברכת האילנות שנוהגים לקיימה בחודש ניסן ונוהגת על לבלוב (פריחה) של אילנות מאכל, שניים לפחות. ומברכים בשם ומלכות: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו דבר, וברא בו בריות טובות ואילנות טובים ליהנות בהם בני אדם. ויש שמוסיפים פרקי תהלים שונים. ראה [ברכת האילנות באתר דעת](#).

¹⁵ ראה רש"י שיר השירים ב יב: "הנצינים נראו בארץ - קרבו ימי החמה שהאילנות מוציאים פרחים והולכי דרכים מתענגים לראותם: עת הזמיר הגיע - שהעופות נותנין זמר וקול ערב להולכי דרכים. וקול התור - כמשמעו תורים ובני יונה דרך העופות להיות משוררים ומצפצפים בימי ניסן". ניסן הוא לא רק החודש של לבלוב ופריחה וריחות, אלא גם של עונת ההמלטה והלידות. ראה אבן עזרא בראשית ל מא: "הצאן המקושרות - בימי ניסן, וכל אשר תלדנה היו חזקים ובריאים". וכבר הארכנו בתיאור ההסתכלות על תופעות הטבע כחלק מההחלטה אם לעבר את השנה או לא, בדברינו [עיבור השנה](#) בפרשת פקודי. ראה שם נוסח ההודעה על עיבור השנה ששלח רבן שמעון בן גמליאל לתפוצות ישראל: "מודיעים אנו לכם שהגוזלים רכים והטלאים דקים וזמן האביב לא הגיע. ויפה הדבר בעיני והוספת על שנה זו שלושים יום". ניסן חייב להיות חודש הפריחה והתעוררות הטבע.

בחדש זיו"16 - בירח שנולדו בו זיו"תני עולם ... דאית ביה זיוא לאילני.17 דאמר רב יהודה: האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי, אומר: ברוך שלא חיסר מעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.18

יהושע פרק ג פסוקים טו-טז

וּכְבֹּא נִשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד־הַיַּרְדֵּן וּרְגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בַקֶּצֶה הַמַּיִם וַחַיֵּי הָאָרוֹן מָלֵא עַל־פְּלִגְדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קִצְרֵי: וַיַּעֲמְדוּ הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה קָמוּ וַיִּדְאָקְדוּ הַרְחֵק מֵאֵד בְּאֵדָם מֵאֵדָם הָעִיר אֲשֶׁר מֵצֵד צָרְתָן וַחַיֵּי הָאָרוֹן עַל יַם הָעַרְבָה יָסִיחַ מִלַּח תַּמּוּ וַיִּכְרְתוּ וַהֲעָם עָבְרוּ נְגֹד יְרִיחוֹ:19

מסכת בבא קמא דף קטז עמוד ב

תנו רבנן: ספינה שהיתה מהלכת בים, עמד עליה נחשול לטובה והקילו ממשה - מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון, ולא ישנו ממנהג הספנים.20 ורשאיין הספנים להתנות, שכל מי שאבדה לו ספינה יעמיד לו ספינה אחרת. ... ואי פירש למקום שאין הספינות הולכין - אין מעמידין.21 פשיטא! לא צריכא, דבניסן מרחקי חד אשלא, ובתשרי מרחקי תרי אשלי, וקא אזיל ביומי ניסן למקום תשרי.22

מסכת בבא קמא דף ז עמוד א

דתניא: הרי שהיו לו בתים וכרמים, ואינו מוצא למוכר - מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה...23 ואמר מר עלה: לא צריכא, שבימי ניסן מתייקרות הקרקעות ובימי תשרי הן מוזלות, שהכל מחכים עד ניסן ואז מוכרים. וזה, הואיל והוא צריך לזוזים מוכר בתשרי. עד חצי מהמחיר, דרכו להזיל, פחות מכך, אין דרכו להזיל כך כך.24

¹⁶ הוא חודש תחילת בניין מקדש שלמה. וחונותו הייתה בחודש תשרי.

¹⁷ יש כאן "קושי קטן" שחודש זיו הוא חודש אייר ואילו כאן מדובר על חודש ניסן. ראה תוספות שם בגמרא ועיונים בשטיינזלץ. ובעלי האגדה מבראים שזיו של חודש ניסן, פריחת האביב, מושכים ונמשכים גם אל תוך חודש אייר ומכאן, אולי סמך למקלים לברך ברכת האילנות גם בחודש אייר למי שלא הספיק או שכח.

¹⁸ כבר הארכנו לדון במחלוקת ר' יהושע ור' אליעזר אימתי נברא העולם, בדברינו [היום הרת עולם - בין ניסן לתשרי](#) בראש השנה. ונפסקה הלכה כרבי אליעזר וזהו שאנו אומרים בתפילת ראש השנה: "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון". אך אולי כמחווה לר' יהושע ששיטתו לא התקבלה, מדגישה כאן הגמרא את החיבור של שיטתו לטבע ולהתחדשותו וחוזרת כאן על דין ברכת האילנות שמן הסתם גם ר' אליעזר לא חולק עליה. וראיתי בכתב העת צהר ח תש"ס ובדף על הדף סוכה נו ע"א, שהביא דיון בין הסטיפלר לבנו ר' חיים אם בשנה שבה גם אומרים ברכת החמה, מה קודם למה: ברכת האילנות, שאומרים כל שנה, או ברכת החמה, שאומרים אחת לעשרים ושמונה שנים, קודמת. והציע הסטיפלר שברכת האילנות שהיא שכיחה יותר קודמת, אך ר' חיים בנו העיר שאולי ברכת החמה קודמת משום שהיא חלק מהברכה השכיחה "עושה מעשה בראשית". בעקבות פלפול זה, נזכרנו שאכן ברכת החמה גם היא בניסן, ואולי גם זו מחווה לשיטת רבי יהושע. ובאמת שאלה היא, כיצד מברכים ברכת החמה בניסן, אם נפסק כשיטת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם. נשמח לשמוע לקח מפי שואבי המים. עד אז, נציע שלעניין הדיון, ראש השנה הוא כשיטת ר' אליעזר, אבל שיטת ר' יהושע "אשרי יולדתו" לא נמחקה לגמרי ותואמת את דרכי הטבע.

¹⁹ חודש ניסן, תקופת האביב כולה, הוא החודש בו המים בנהרות ובאגמים נמצאים בשיאם. לפיכך, הנס של חציית הירדן, בכניסה לארץ בימי יהושע, היה מרשים וגדול יותר. מה שמזכיר לנו עוד אירוע הקשור בניסן. ומה שנכון בארץ ישראל, נכון גם בבבל (בכל חצי הכדור הצפוני היכן שאין גשמים בקיץ), ויש לכך גם השלכות להלכה. ראה מסכת נדרים דף מ ע"ב בדין טבילה בנהרות, שכל השנה מתיר שמואל טבילה בנהרות משום: "נהרא מכיפה מתברין", היינו מנביעות פנימיות. אבל "ביומי ניסן", בהם רוב המים בנהר הם מי זוחלין, היינו מגשמים והפשרת שלגים, בנה שמואל מקוואות מיוחדים לבנותיו.

²⁰ אם צריכים להקל ממשא הספינה, עקב סכנת טביעה, נותן כל אחד מהנוסעים את חלקו היחסי לפי משקל הסחורה שלו ולא לפי שוויה של הסחורה. ובכל מקרה, נוהגים לפי 'מנהג הספנים' באותו אזור.

²¹ בעלי הספינה - הספן - יכולים להתנות עם שוכרי הספינה שאם היא תאבד הם ישלמו עליה, אבל לא בכל מקרה, רק אם בעל הספינה נהג כראוי ולא פשע.

²² דוגמא לפשיעת הספן היא המרחק שבו הוא מסייע את הספינה משפת הנהר. מרכז הנהר נחשב למסוכן (מערבולות?). בימי ניסן הנהרות מלאים מים ודי להשיט את הספינה במרחק של חבל אחד - חד אשלא - מהחוף. בימי תשרי כשיש פחות מים בנהרות, מרחיקים שני חבלים. פשיעתו של הספן במקרה זה, היא שהרחיק יותר מדי משפת הנהר בחודש ניסן בו המים גואים בנהר. כך הוא בנהרות. אך בים (הגדול, התיכון) הייתה מסורת לחכמים שאדרבא, ימי תשרי הם המסוכנים, בפרט בין סוכות לחנוכה, בתחילת החורף. ראה בראשית רבה ו: ה: "רבנן אמרי: הנותן בים דרך - מעצרת ועד החג, ובמים עזים נתיבה - מן החג ועד החנוכה. ר' נתן בן אחיו בן אבא היה מפרש בים. אמר לו לאחיו: התפלל עלי. אמר לו: מה אתפלל עליך? משאתה קושר את לולבך, קשור את רגלך. אם תכנס לבית הכנסת ותשמענו מתפללים על הגשם, אל תסמוך על תפילתך". ראה דברינו [מנהג קשירת הלולב](#) בשמיני עצרת.

²³ זה דין מיוחד במי שהוא בעל רכוש אבל מתקשה למכור אותו ולממש אותו (אלא בהפסד מרובה) שנותנים לו המצדקה עד מחצית שוויו של רכושו. בקטע שהשמטנו מתחבטת הגמרא באיזה מקרה בדיק מדובר: אם כל הקרקעות הוזלו ולא רק שלו, אכן עני הוא ואולי צריך לתת לו יותר. אך אם רק קרקעותיו הוזלו והוא לא מצליח למכור, אזי לא מגיע לו כלום שהרי בעל רכוש הוא.

²⁴ למדנו עוד דין על ימות ניסן, שבהם לא רק יש שפע של פריחת טבע ומים מרובים, אלא גם השדות, הקרקעות, יקרים יותר. לנו היה נראה לומר בפשטות שמדובר בשדות שלחין, שהרי שדות בעל (שדה הלבן) אין להם שימוש בקיץ. אבל רש"י מסביר שבקיץ חורשים ומכינים את השדה לחורף. ראה גם תוספות שם שמדובר לא רק בשדות, אלא גם בבתיים, ובחודש ניסן רגילים לשכור בתים. ושטיינזלץ מפנה לגמרא ראש השנה ז ע"א: "תנו רבנן: באחד בניסן ראש השנה לחדשים, ולעיבורין, ולתרומת שקלים, ויש אומרים אף לשכירות בתים". ניסן הוא חודש בו לא רק הטבע מתעורר אלא גם הכלכלה וחיי המסחר.

שכל טוב (בובר) שמות פרשת בשלח פרק טז

ובשנת הארבעים מת משה בז' באדר, ופסק המן באותו יום, וחזר בזכות שנתעסקו בהספידו, ואכלו הימנו ע' יום.²⁵ כיצד? כ"ד של אדר של שנת הארבעים וכ"ט של אדר שני וי"ז של ניסן בכניסתן לארץ ... "ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום" (דברים לד ח) ... בסוף ל' אמר הקב"ה ליהושע: "קום עבור את הירדן הזה" (יהושע א יב) ... ובז' בניסן אמר הקב"ה לישראל: "משה עבדי מת ועתה קום עבור את הירדן הזה" (יהושע א ב). ועברו את הירדן בעשור לחודש הראשון, ועשו את הפסח ביי"ד בניסן בערב בערבות יריחו, ובי"ז²⁶ בניסן אכלו מן החדש, ולמחרת דהיינו י"ז בניסן, פסק המן, דכתיב: "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי" (יהושע ה יא) דהיינו יום י"ז בניסן, וכתיב: "וישבתי המן ממחרת" (שם שם יב), היינו יום י"ז למחרת של יום י"ו.²⁷

שבת שלום

חודש אביב טוב וברכה לחי ולצומח

מחלקי המים

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שלא חָסַר בעולמו דבר, וברא בו בריות טובות ואילנות טובים ליהנות בהם בני אדם.

²⁵ כל החשבון הזה הוא על מנת להשלים לארבעים שנה של המן וגם מניח שהיה אז אדר כפול (?). אבל בגמרא קידושין לח ע"א אמרו: "אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת - שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען, וא"א לומר אל קצה ארץ כנען - שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת, הא כיצד? בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלידו, והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ששה עשר בניסן". הצעה אחרת בגמרא שם, על מנת לגשר על שלושים היום שחסרים לארבעים השנה היא: "עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן". ולא ברור מהיכן לקח מדרש שכל ישר את הרעיון שהעיסוק בהספדו של משה חידש את ירדת המן ושזו הייתה שנה מעוברת.

²⁶ נראה להגיה י"ו היינו ט"ז ניסן, יום הקרבת העומר.

²⁷ לאחר כל החשבונות, הרי לנו חודש ניסן כחודש הכניסה לארץ ותום המסע בן ארבעים השנה במדבר. תמו שנות הניסים לצד התלאות במדבר, פסק "לחם אבירים" היורד מהשמים והתחילה תקופה חדשה של "המוציא לחם מן הארץ". ראה תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יא הלכה ב: "מה תלמוד לומר: עד בואם אל קצה ארץ כנען? אלא מלמד שמן המן שלקטו ביום שמת בו משה אכלו הימנו משבעה באדר עד ששה עשר בניסן שלשים ותשעה יום עד שהקריבו עומר בגלגל. שאילו לא פסק המן לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען". וכבר הארכנו לדון במהפך שעבר עם ישראל עם כניסתו לארץ בדברינו [טעם המן](#) בפרשת בשלח וכן בדברינו [כ"י תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים. ראה שם המשל על התרנגולת שכשאפרוחיה גדלים היא מנקרת להם בראש ושולחת אותם למצוא אוכל בעצמם. ופלא גדול הוא שבכל סיפור ההגדה אין שום אזכור שבחודש ניסן לא רק יצאו ממצרים, אלא גם נכנסו לארץ, ממש באותם ימים שבין י' לט"ז בניסן. גם לא בפיוטי פייטני ארץ ישראל כייני והקליר אשר חותמים את ההגדה שלנו ומזכירים את הכל: לבן, אבימלך, לוט, גדעון, סנחריב, בלשצאר וכמובן פורים, רק לא את הכניסה לארץ ישראל בימי יהושע. מזל שיש את הפטרת החג מספר יהושע! האם כל זה במסגרת העלמת הכוס החמישי של "והבאתי" (ראה [דברינו בנושא זה](#))? כך או כך, נראה שלא בכדי חברו בימינו ימות אייר עם ימות ניסן לחידוש היישוב היהודי בארץ ישראל.